

УДК 378.011.3-051:75

DOI: <https://doi.org/10.33989/2226-4051.2023.28.293180>

Тетяна Саєнко, м. Полтава

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2397-0902>

Лариса Гриценко, м. Полтава

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0366-9386>

Олена Перепелиця, м. Полтава

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8368-8311>

ХУДОЖНЬО-ТВОРЧІ ПРОЄКТИ У ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНОМУ СТАНОВЛЕННІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА І ТЕХНОЛОГІЙ

Статтю присвячено проблемам професійно-особистісного становлення майбутніх учителів образотворчого мистецтва і технологій. Висвітлено різні підходи до їх вирішення; виокремлено ключові поняття дослідження. Розглянуто художньо-творчі проєкти як засіб професійно-особистісного становлення майбутніх учителів образотворчого мистецтва і технологій, їхні різновиди та шляхи реалізації. Доведено їхню ефективність і необхідність упровадження в процес підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої педагогічної освіти.

Ключові слова: *художньо-творчі проєкти (сутність, різновиди, шляхи реалізації); професійно-особистісне становлення; майбутні вчителі образотворчого мистецтва і технологій.*

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку нашого суспільства для вищої педагогічної освіти став періодом кардинальних змін, які спрямовано на розробку нових теоретико-методологічних підходів, методів і технологій підготовки конкурентоспроможних фахівців, переосмислення шляхів їхнього професійно-особистісного становлення.

Професійний стандарт за професіями «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (2020) визначає здатність до професійного та особистісного саморозвитку впродовж усього життя як одну з ключових компетентностей педагога.

Професійно-особистісне становлення майбутнього вчителя розпочинається на етапі професійної підготовки в закладі вищої освіти. Так, у Законі України «Про вищу освіту» йдеться про

професійне становлення і професійне зростання особистості студента як спеціаліста, професіонала, про формування творчої, духовно багатой особистості з урахуванням її потреб, інтересів, бажань, здібностей (*Закон України «Про вищу освіту»*). Сучасна система освіти потребує нових підходів до підготовки вчителів, створення відповідних умов, формування інтересу до естетики навколишньої дійсності, задоволення потреб сучасної молоді в самовираженні, яка реалізується в продуктивній художньо-творчій діяльності студентів. Відтак, особливої актуальності набуває проблема професійно-особистісного становлення майбутніх учителів образотворчого мистецтва і технологій шляхом залучення їх до участі в художньо-творчих проєктах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Авторами класичних концепцій професійного та особистісного становлення фахівця є американські дослідники Д. Сьюпер (теорія професійної зрілості), Дж. Холланд (типологічна теорія). Зіткнення власних уподобань індивіда з професійними альтернативами як механізм професійного розвитку розглядають Д. Тідеман і О. Хара. Методологічні засади психофізіологічного забезпечення професійно-особистісного становлення фахівців досліджує О. Кокун. Психологічні умови професійного становлення студентів і шляхи професійного вдосконалення педагога розглядають М. Ковтонюк, О. Паламарчук, Н. Сидорчук та ін. Широкий спектр проблем професійно-особистісного становлення майбутнього педагога є предметом наукових розвідок В. Андрущенко, І. Бежа, Г. Васяновича, С. Гончаренка, І. Зязюна, В. Кременя, Н. Ничкало, В. Радул та ін. Професійне та особистісне становлення майбутнього вчителя на етапі професійно-педагогічної підготовки в закладах вищої освіти вивчали О. Антонова, М. Гриньова, Р. Гуревич, О. Дубасенюк, А. Коломієць, С. Коновець, З. Курлянд, М. Лещенко, І. Мельник, О. Падалка, О. Пехота та ін. Дослідники О. Вознюк, А. Деркач, О. Огієнко розкрили фактори, які сприяють професійно-особистісному зростанню особистості загалом і вчителя зокрема.

Методичні аспекти викладання фахових дисциплін для майбутніх учителів образотворчого мистецтва розробляють О. Кайдановська, Ю. Мохірева, О. Музика, І. Пастир, Л. Полудень, М. Пічкур, М. Резніченко, Г. Сотська, О. Шевнюк та ін. Впровад-

ження новітніх технологій у мистецько-педагогічну освіту, зокрема проєктного навчання досліджують Г. Падалка, О. Олексюк; специфіку організації проєктної діяльності вивчають В. Бербець, Н. Дубова, О. Коберник, Ю. Кулінка, Н. Комарницька, В. Сидоренко, С. Сисоєва та ін.; особливості педагогічного проєктування виокремлюють В. Безрукова, В. Безпалько, Т. Газука, Л. Закота; методику використання проєктів у професійній підготовці майбутніх учителів мистецтва запропонували К. Баханов, А. Касперський, Т. Кручинина, О. Пехота та ін.

Питанням проєктування на уроках трудового навчання та організацію проєктної діяльності в процесі фахової підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій приділено значну увагу в працях О. Коберника, А. Терещука, С. Ткачука, Л. Савченко, В. Стешенка, В. Яковлевої та ін.; управління проєктною діяльністю досліджують І. Дмитрієв, Н. Доценко, Н. Сась, А. Чередниченко та ін.

Мета статті – розглянути шляхи використання художньо-творчих проєктів у процесі професійно-особистісного становлення майбутніх учителів образотворчого мистецтва і технологій.

Методи дослідження. Досягнення мети вимагало теоретичного аналізу педагогічної, мистецько-педагогічної, методичної літератури, а також синтезу та систематизації джерел інформації для визначення ключових понять окресленої тематики та вирізнення її окремих аспектів; узагальнення власного педагогічного досвіду залучення майбутніх фахівців до участі в художньо-творчих проєктах як засобу їх професійно-особистісного становлення.

Виклад основного матеріалу. На основі аналізу праць учених встановлено, що існують різні погляди на проблему професійно-особистісного становлення майбутніх фахівців. Так, О. Акімова (2014) вважає, що результатом професійно-особистісного становлення вчителя має бути педагогічна творчість. Сутність педагогічної творчості дослідниця тлумачить на підґрунті інноваційного підходу та наголошує, що саме він є найбільш ефективним для розв'язання педагогічних завдань.

Безперечною цінністю щодо розробки проблеми професійно-особистісного становлення майбутнього педагога є результати

досліджень С. Яланської (2014). На її думку, професійно-особистісне становлення майбутнього вчителя неможливе без розвитку його творчої діяльності. Саме творчість, за переконанням ученої, є системотвірним компонентом у структурі професійної компетентності, визначальним фактором розвитку професіоналізму вчителя та опанування ним досвіду (с. 23).

Ми погоджуємося з твердженням, що вагоме значення для досліджуваної проблеми має комунікативний аспект, бо професійно-особистісне становлення студента відбувається в педагогічній взаємодії в системі «викладач-студент» і в професійній діяльності через міжособистісні взаємини. Майбутній учитель може проявити себе як суб'єкт під час вибору та проєктування власної освітньої траєкторії, подальшого професійно-особистісного саморозвитку, самовизначення та самовдосконалення.

Привертають увагу погляди І. Мельник і О. Гончарук (2012), які зазначають, що професійне становлення вчителя визначається культурою професійно-особистісного самовизначення, яке створює умови для забезпечення здатності до вибору в умовах постійно змінюваного професійного буття (с. 102).

Серед основних якостей педагога варто назвати ініціативність, креативність і готовність до інновацій. Так, академік І. Зязюн (2004) зазначав, що важливим аспектом професійно-особистісного становлення вчителя є проєктування ним майбутньої діяльності та засвоєння системи необхідних знань, умінь і способів (с. 186).

Теоретичну та практичну значущість для нашого дослідження мають розвідки професора В. Орлова (2003). Він тлумачить професійно-особистісне становлення майбутнього вчителя як динамічну властивість особистості, що пов'язана з формуванням як особистісних, так і професійних якостей, а також усвідомленим ставленням студента до педагогічної професії, що суттєво впливає на його професійну підготовку та майбутню професійну діяльність (с. 64).

Отже, аналіз наукової літератури з проблем професійно-особистісного становлення майбутніх учителів показав, що різні підходи орієнтують на розвиток позитивного ставлення до

навчальної та професійної діяльності, мотивації й готовності до творчої самореалізації в професії та впровадження інновацій; формування загальних і фахових компетентностей; виховання особистісних якостей, що є значущими для професії вчителя.

Виявляючи сутність окресленого феномену, доречно скористатися висновками науковців, які визначають професійно-особистісне становлення майбутніх учителів як цілісний і послідовний процес поетапного опанування педагогічної професії, пов'язаний із розвитком професійно-особистісної сфери, під час якого відбувається якісна зміна професійно значущих особистісних характеристик, формування загальнопедагогічних і фахових компетентностей, педагогічних здібностей і комунікативної культури студента (Маковічук, 2022, с. 20).

Ефективними шляхами здійснення процесу професійно-особистісного становлення майбутніх учителів, на думку вчених, є навчальні, практико орієнтовані заходи, спрямовані на особистісну активізацію студентів, їх професійну мотивацію; націленість на професійно-педагогічну діяльність, формування активного інтересу до неї та самореалізацію, що є важливим для нашого дослідження.

Аналіз досвіду підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва і технологій у закладах вищої педагогічної освіти дозволив виявити актуальність використання в процесі їх професійно-особистісного становлення такого інноваційного методу як художньо-творчі проекти.

Безперечно, варті уваги наукові погляди професора О. Шевнюк (2017), яка визначає метод проектів як спосіб організації навчальної діяльності, спрямованої на розв'язання особистісно значущої для студентів проблеми, оформленої у вигляді певного кінцевого продукту. Суть методу, зазначає автор, полягає в стимулюванні у здобувачів інтересу до визначеної проблеми, опанування ними знань і вмінь для її вирішення.

За твердженням відомого методолога педагогіки, академіка С. Гончаренка (1997), один і той же елемент виховного / дидактичного впливу залежно від його ракурсу може бути

водночас і методом, і засобом, що вповні стосується і художньо-творчих проєктів.

Погоджуємося з думкою М. Білецької та Т. Підварко (2020), які необхідними умовами реалізації художньо-творчих проєктів називають наявність: заздалегідь вироблених уявлень про кінцевий продукт цієї діяльності; етапів проєктування (формулювання концепції, визначення цілей і завдань проєкту, доступних і оптимальних ресурсів діяльності, створення плану, програм і організації діяльності щодо реалізації проєкту); реалізації проєкту, його осмислення і рефлексії результатів діяльності.

Доведено, що залучення до виконання таких проєктів сприяє максимальному втіленню особистісних здібностей; створює умови для самореалізації кожного учасника; забезпечує використання набутих знань на практиці та публічну презентацію досягнутого, а результат цієї діяльності має вагоме прикладне й особистісне значення (Ящук, 2020, с. 67-72).

На наш погляд, використання художньо-творчих проєктів як засобу професійно-особистісного становлення майбутніх учителів образотворчого мистецтва і технологій буде ефективним на заняттях із фахових дисциплін; дисциплін вільного вибору; під час проходження виробничої педагогічної практики в закладах загальної середньої та позашкільної освіти; за умов участі студентів у заходах, які відбуваються в межах роботи творчих лабораторій випускових кафедр.

У Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка майбутні вчителі образотворчого мистецтва і технологій опановують технології створення художньо-творчих проєктів під час вивчення таких освітніх компонентів, як «Методика навчання образотворчого мистецтва», «Практика художніх експозицій» за ОП «Середня освіта (Образотворче мистецтво)» та «Теорія і методика трудового навчання та технологій», «Дизайн-практикум з декоративно-прикладної творчості», «Технологічний практикум (обслуговуючі/технічні види праці)», «Основи проєктування та моделювання», «Основи виставкової діяльності» за ОП «Середня освіта (Трудове навчання та технології)». У процесі виконання індивідуальних

завдань із навчальних дисциплін студенти самостійно планують, розробляють і виготовляють художньо-творчі проекти, які мають певну новизну і значущість.

Цілком логічно, що першими пропонуємо студентам найпростіші завдання, наприклад, художньо-творчий проєкт оформлення твору або виробу, який має на меті створення цілісного образу, підкреслення відмінних рис («Виріб інтер'єрного призначення. Панно “Дерево життя”», «Сувенір. Паперова лялька в національному вбранні»).

Наступне індивідуальне завдання більш складного рівня: розробка художньо-творчого проєкту виготовлення серії виробів, пошук балансу стилістичних констант, завдяки чому вироби будуть сприйматися як сукупність споріднених художніх предметів?) («Набір дерев'яних виробів для кухні», «Декоративні тарелі»).

Найвищий рівень складності – це розробка художньо-творчого проєкту, в якому необхідно вирішити завдання досягнення цілісності колекції («Вузлові ляльки. Весілля», «Дівочі сукні. “Писанкові”»).

Один із найпотужніших видів художньо-творчих проєктів, котрі ефективно впливають на професійно-особистісне становлення майбутніх учителів образотворчого мистецтва і технологій, – залучення студентів до художнього оформлення шкільних приміщень і рекреацій дитячих лікарень під час проходження виробничої педагогічної практики в закладах загальної середньої та позашкільної освіти. Такі проєкти часто є результатом власної ініціативи студентів, реалізуються ними у вільний час і засвідчують високий рівень їхньої професійно-особистісної готовності до художньої і педагогічної діяльності.

Серед таких проєктів слід виокремити: спільні проєкти викладачів і студентів; студентські проєкти, виконані під керівництвом викладачів (практична частина кваліфікаційних досліджень); проєкти, авторами і виконавцями яких є студенти (Саєнко, Чернощоків, Мужикова, 2018).

Прикладами художньо-творчих проєктів, які є результатом співпраці викладачів і студентів можна назвати оформлення кабінету народознавства в Микільському навчально-реабілітацій-

ному центрі Полтавського району Полтавської обласної ради та кімнати відпочинку в Новосанжарському дитячому будинку-інтернаті для дівчат (у навчальних закладах, де виховуються діти з особливими потребами).

У роботі над такими проєктами брали участь студенти різних курсів. Вони мали можливість стати співорганізаторами художньо-творчих проєктів: разом із викладачами розробляли їхню концепцію (створення декоративних композицій на матеріалі традицій полтавського художнього розпису); обговорювали етапи виконання (розробка композиційного та колористичного рішення; підготовка ескіза; перенесення малюнка на стіну; виконання підмальовка; прописування великих деталей; відпрацювання дрібних елементів; оцінка загального вигляду та уточнення деталей; підсумовування результатів виконаної роботи; оцінка її результатів); брали безпосередню участь у їх реалізації (Мужикова, 2017).

Серед студентських художньо-творчих проєктів, виконаних під керівництвом викладачів, варто назвати роботу над практичною частиною кваліфікаційних досліджень (до прикладу, розпис стін у рекреації ліцею №6 «Лідер» Полтавської міської ради).

Загалом учасники художньо-творчих проєктів надалі виявляють активність і самостійність у таких видах діяльності. Вони мають певний досвід роботи в команді та комунікації з глядачами й замовниками, рішучі до дій, здатні критично ставитись до результатів власної діяльності та роботи учасників проєкту. Прикладом художньо-творчого проєкту, авторами та виконавцями яких є студенти (обґрунтування ідеї, розробка ескіза, виконання роботи в матеріалі, організація і проведення відкриття) є розпис стіни в рекреації онкогематологічного відділення дитячої міської клінічної лікарні м. Полтави.

Професійно-особистісне становлення майбутніх учителів образотворчого мистецтва і технологій обумовлюється активністю студентів, їх бажанням і потребою творити, оприялювати професійний інтерес, реалізуватися в різних видах діяльності, виформовувати власну траєкторію зростання. На наш погляд, фаховий і особистісний розвиток можливий за умов участі

студентів у мистецьких заходах, які відбуваються в межах роботи творчих лабораторій випускових кафедр і стимулюють до розробки та реалізації різноманітних художньо-творчих проєктів, а саме:

- у майстер-класах («Полтавський розпис», «Прикрашаємо коника», «Мальовка», «А по Україні мальви зацвітають!», «Мій друг Папуга», «Зайчик-побігайчик», «Півень Вириванка», «Незабаром літо!», «Новорічний декор», «Нитяна графіка»);

- у виставках навчально-творчих робіт і художньо-творчих проєктів студентів («Традиції українського розпису», «Пленерні замальовки», «Писанкове диво», «Світ захоплень студентів кафедри образотворчого мистецтва»);

- у спільних виставках творчих робіт викладачів, випускників і студентів («Полотняний літопис кафедри», «Духовний поступ кафедри», «Усе моє, все зветься – Україна!», «Квітами багата Україна-мати!», «Трояндовий подих»);

- у виставках-конкурсах («Співає Український народний хор «Калина» імені Григорія Левченка»);

- у мистецьких пленерах-конкурсах («Цвітуть іриси просто дивовижні», «Чорнобривці з рідного краю», «Завітала в гості Зимонька-зима!», «Мерехтить у саду тюльпанів цвіт»; «Стежинками Ботанічного саду»,

- у мистецьких святах («Україна всміхається квітами!», «Червона троянда маленького принца», «Великодній кролик», «Креативні канікули у «Творчій майстерні» кафедри образотворчого мистецтва», «Нитка сонячного ранку, нитка пісні солов'я, ...», «Твій шлях до успіху»);

- у фестивалях мистецтв («Дитячий фестиваль літа у ПНПУ імені В. Г. Короленка»; «Фестиваль професій»);

- у процесі розробки макетів і виданні друкованої продукції (наприклад, програми, сертифікати та збірники матеріалів науково-практичних конференцій) та ін.

Важливо, що під час участі студентів у різноманітних художньо-творчих проєктах розвиваються професійно значущі якості, такі як: гуманність, активність, ініціативність, цілеспрямованість, відповідальність, сумлінність, працездатність, толерантність, самоконтроль, комунікативність та ін. Саме вони

поряд із загальними та фаховими компетентностями сприяють ефективному професійно-особистісному становленню майбутніх учителів образотворчого мистецтва і технологій.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, залучення студентів до участі в художньо-творчих проєктах у навчальній, навчально-творчій і творчій діяльності сприяє ефективному професійно-особистісному становленню майбутніх учителів образотворчого мистецтва і технологій, у результаті чого відбуваються якісні зміни професійно значущих особистісних якостей здобувачів, формування в них загальних і фахових компетентностей, розвиток педагогічних, художніх, творчих здібностей і культури.

Подальшої дослідницької уваги потребує висвітлення педагогічних умов професійно-особистісного становлення майбутніх фахівців художньо-педагогічної та освітньо-технологічної галузей під час педагогічної практики.

Список використаної літератури

- Акімова, О. В., Галузяк, В. М. (2014). Концептуальні засади та система формування творчого мислення майбутнього вчителя. В кн. *Особистісно-професійний розвиток майбутнього вчителя*: монографія (с. 4-20). Вінниця: ТОВ «НіланнЛТД».
- Білецька, М. В., Підварко, Т. О. (2020). Проектна діяльність майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі*, 72, 2, 18-21.
- Гончаренко, С. У. (1997). *Український педагогічний словник*. Київ: Либідь.
- Закон України «Про вищу освіту»*. Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
- Зязюн, І. А. (2004). *Педагогічна майстерність*: підруч. для студ. вищ. навч. закл. 2-ге вид., допов. і перероб. Київ: Вища школа.
- Маковійчук, Н. (2022). *Професійно-особистісне становлення майбутніх учителів початкових класів у процесі педагогічної підготовки в закладах вищої освіти*. Чернівці.
- Мельник, І. М., Гончарук, О. В. (2012). Етапи професійного становлення майбутнього педагога. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Педагогічні науки*, 24 (237), 101-103.
- Мужикова, І. (2017). Мистецькі проєкти як засіб формування професійної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва. *Молодий вчений*, 8.1 (48.1), 35-38.
- Орлов, В. Ф. (2003). *Професійне становлення вчителів мистецьких дисциплін*: монографія. Київ: Наукова думка.
- Саєнко, Т. В., Чернощоків, А. Є., Мужикова, І. М. (2018). Кафедра образотворчого мистецтва. В кн. Н. В. Сулаєва, О. А. Гнізділова, Н. М. Манжелій та ін. (Ред.), *Психолого-педагогічний факультет. ПНПУ імені В.Г. Короленка*: монографія (с. 240-272). Полтава: АСМІ.

- Шевнюк, О. Л. (2017). *Методика навчання образотворчого мистецтва у вищих навчальних закладах*: навч. посіб. Київ, 2017.
- Яланська, С. (2014). Професійне становлення вчителя як актуальна проблема педагогічної психології. В кн. *Естетика і етика педагогічної дії*: зб. наук. пр. (Вип. 7, с. 33-44). Київ; Полтава.
- Ящук, С. М. (2012). Проектна діяльність та її місце у професійній підготовці магістрів технологічної освіти. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки*, 21, 67-72.

Tetiana Saienko, Larysa Hrytsenko, Olena Perepelytsa

ARTISTIC AND CREATIVE PROJECTS IN THE PROFESSIONAL AND PERSONAL DEVELOPMENT OF FUTURE TEACHERS OF FINE ARTS AND TECHNOLOGIES

The article is devoted to the professional and personal development of future teachers of fine arts and technology issues. Different views and approaches to defining the category "future teachers' professional and personal development" are highlighted.

The ways of effective implementation of the process of professional and personal formation of future teachers of fine arts and technologies are defined and characterized. These are educational, practice-oriented activities aimed at the students' personal activation, and their professional motivation; focus on professional and pedagogical activity, formation of active interest in it; and self-realization.

Artistic and creative projects are considered as an effective means of professional and personal development of future teachers of fine arts and technologies.

Its effectiveness and the need to introduce it into the educational process of institutions of higher pedagogical education have been proven: in classes on the study of professional disciplines; discipline of free choice; during industrial pedagogical practice in institutions of general secondary and extracurricular education; under the conditions of students' participation in events that take place within the scope of work of creative laboratories of graduation departments.

The experience of implementing artistic and creative projects as an effective means of professional and personal development of future teachers of fine arts and technologies at Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University is highlighted.

It has been proven that involvement in the implementation of such projects contributes to the maximum use of personal abilities; creates conditions for self-realization of each participant; ensures the use of acquired knowledge in practice and public presentation of what has been achieved, and the result of this activity has significant applied and personal significance.

Further research attention is needed to highlight the pedagogical conditions of the professional and personal development of future specialists in the art-pedagogical and educational-technological fields during pedagogical practice.

Keywords: *artistic and creative projects (essence, varieties, ways of implementation); professional and personal development; future teachers of fine arts and technologies.*

References

- Akimova, O. V., & Haluziak, V. M. (2014). Kontseptualni zasady ta systema formuvannia tvorchoho myslennia maibutnoho vchytelia [Conceptual principles and system of formation of creative thinking of the future teacher]. In *Osobytno-profesiyni rozvytok maibutnoho vchytelia [Personal and professional development of the future teacher]*: monohrafiia (pp. 4-20). Vinnytsia: TOV «NilannLTD» [in Ukrainian].

- Biletska, M. V., & Pidvarko, T. O. (2020). Proiektna diialnist maibutnoho vchytelia muzychnoho mystetstva [Project activity of the future music teacher]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vmshchii i zahalnoosvitnii shkoli [Pedagogy of the formation of a creative personality in higher and secondary schools]*, 72, 2, 18-21 [in Ukrainian].
- Honcharenko, S. U. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian pedagogical dictionary]*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
- Makoviichuk, N. (2022). *Profesiino-osobystisne stanovlennia maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv u protsesi pedahohichnoi pidhotovky v zakladakh vyshchoi osvity [Professional and personal development of future primary school teachers in the process of pedagogical training in institutions of higher education]*. Chernivtsi [in Ukrainian].
- Melnyk, I. M., & Honcharuk, O. V. (2012). Etapy profesiinoho stanovlennia maibutnoho pedahoha [Stages of professional development of a future teacher]. *Visnyk Cherkaskoho natsionalnoho universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho. Pedahohichni nauky [Bulletin of the Cherkasy National University named after Bohdan Khmelnytskyi. Pedagogical sciences]*, 24 (237), 101-103 [in Ukrainian].
- Muzhykova, I. (2017). Mystetski proekty yak zasib formuvannia profesiinnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv obrazotvorchoho mystetstva [Art projects as a means of forming the professional competence of future art teachers]. *Molodyi vchenyi [A young scientist]*, 8.1 (48.1), 35-38 [in Ukrainian].
- Orlov, V. F. (2003). *Profesiine stanovlennia vchyteliv mystetskykh dystsyplin [Professional development of art teachers]: monohrafiia*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Saienko, T. V., Chornoshchokov, A. Ie., & Muzhykova, I. M. (2018). Kafedra obrazotvorchoho mystetstva [Department of Fine Arts]. In N. V. Sulaieva, O. A. Hnizdilova, N. M. Manzhelii ta in. (Eds.), *Psykhologo-pedahohichnyi fakultet. PNPu imeni V.H. Korolenka [Faculty of Psychology and Pedagogy. PNPu named after V.G. Korolenko]: monohrafiia* (pp. 240-272). Poltava: ASMI [in Ukrainian].
- Shevniuk, O. L. (2017). *Metodyka navchannia obrazotvorchoho mystetstva u vyshchyykh navchalnykh zakladakh [Methods of teaching fine arts in higher educational institutions]: navch. posib*. Kyiv [in Ukrainian].
- Yalanska, C. (2014). Profesiine stanovlennia vchytelia yak aktualna problema pedahohichnoi psykhologii [Professional development of a teacher as an actual problem of pedagogical psychology]. In *Estetyka i etyka pedahohichnoi dii [Aesthetics and ethics of pedagogical action]: zb. nauk. pr. Poltav. nats. ped. un-t imeni V. H. Korolenka* (Is. 7, pp. 33-44). Kyiv; Poltava [in Ukrainian].
- Yashchuk, S. M. (2012). Proiektna diialnist ta yii mistse u profesiinii pidhotovtsi mahistriv tekhnolohichnoi osvity [Project activity and its place in the professional training of masters of technological education]. *Visnyk Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Olekandra Dovzhenka. Pedahohichni nauky [Bulletin of the Glukhiv National Pedagogical University named after Oleksandr Dovzhenko. Pedagogical sciences]*, 21, 67-72 [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» [Law of Ukraine "On Higher Education"]*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> [in Ukrainian].
- Ziazun, I. A. (2004). *Pedahohichna maisternist [Pedagogical skill]: pidruch. dlia stud. vyshch. navch. zakl.* Kyiv: Vyshcha shkola [in Ukrainian].

Одержано 14.09.2023 р.